

نکات نگفته درباره گلیمچه

متکازین زیاد است

هنری در دستان

زنان ۹۰ ساله

مثل هر صنایع دستی دیگری، نکات ریز و درشت زیادی درباره گلیمچه متکازین وجود دارد. نکاتی که خاص خود گلیمچه است.

♦ در حال حاضر به دلیل محدود بودن رنگ، گلیمچه‌ها در خانه‌های امروزی جایگاهی ندارند. می‌توان با تغییر در رنگ و حتی الیاف مورد استفاده، دوباره گلیمچه را به خانه‌ها برگرداند. رنگ‌های مورد استفاده برای بافت نقوش آن شاد و متنوعند. نخودی، قرمز، سبز، نیلی، سورمه‌ای، زرد و مشکی از رنگ‌های به کار رفته در این نوع گلیم است. امروز اما رنگ زمینه اغلب گلیمچه‌ها بیشتر لاک‌رنگ است و مانند گذشته تنوع ندارد.

♦ برای نخریسی بهترین پشم، نوع بهاره آن است که پس از شست‌وشو و حلاجی کردن توسط دستگاه چل، بافندگان به شیوه سنتی اقدام به رنگرزی آن می‌کنند. به این ترتیب که پشم حلاجی شده را درون دیگی پر آب و ولرم قرار می‌دادند و بعد نمک و ترشی به آن اضافه کرده و رنگ را درون آن می‌ریختند. امروزه به علت در دسترس نبودن رنگرزی مقرون به صرفه نیست. امروز مدت‌زمان طولانی برای رنگرزی سنتی صرف و این باعث می‌شود بافنده‌ها از نخ‌های رنگ شده استفاده کنند که از لحاظ کیفیت و ثبات قابل قیاس با الیاف رنگ شده سنتی نیستند.

♦ طول گلیمچه از ۱۰۰ تا ۱۵۰ سانتی‌متر و عرض آن از ۶۰ تا ۹۰ سانتی‌متر متغیر است. بافنده‌ها برای داشتن گلیمچه‌ای با عرض بیشتر قطعات آن را از طول (پهلوی) به هم می‌دوختند.

♦ نقل است که گلیمچه را روی اسب می‌گذاشتند و در قدیم به عنوان زین از آن استفاده می‌شده است. یکی از دلایل اسم‌گذاری به متکازین این است. هر چند متکازین نام روستای محل تولد این نوع گلیم است. روایت‌های استفاده به عنوان زین و نام روستا، مشهورترین داستان‌ها درباره این نوع گلیم است.

♦ گلیمچه در سال ۱۳۸۹ و ۱۳۹۲ موفق به دریافت مهر اصالت بین‌المللی یونسکو شد. این نوع گلیم در حال حاضر ثبت جهانی شده است.

♦ تار گلیمچه متکازین از نخ پنبه‌ای با نمره ۲۰ دوازده لا و پود آن هم از پشم ۵ دولاست، اما در گذشته تار و پود هر دو از نخ پشمی تهیه می‌شد.

♦ دوزن در روستای متکازین مازندران بخش بهشهر، تنها کسانی هستند که گلیمچه می‌بافند، کسانی که در حال حاضر ۹۲ و ۹۵ سال دارند.

گلیمچه متکازین که در شمال ایران بافته می‌شود اما رو به فراموشی است

نقش طبیعت روی بافته‌های دست زنان شمالی

لیلا شوقی

خبرنگار

نام گلیمچه متکازین نامیده می‌شود. گلیمچه با این ثبت، جهانی شده و در یونسکو هم شناسنامه دارد اما رو به انقراض است. فقط دو نفر در محل زادگاه این نوع گلیم، بافت آن را می‌دانند.

سال‌هاست ایرانیان گلیم می‌بافند. بافت گلیم، اما در هر منطقه جغرافیایی متفاوت است. یکی از مناطقی که گلیم‌بافی در آن رواج دارد، استان مازندران است؛ استانی که شکل خاصی از گلیم در آن بافته می‌شود. گلیمی که به

تشکیل شده (پود اضافی را از روی قسمت ساده بافته شده رد می‌کند و به دور تار پیچیده و دوباره به سمت بالا و روی کار می‌آورد، برای زدن خانه بعدی بار دیگر چهار تا شش رج ساده می‌بافد و با توجه به نقش، پود اضافی را رد می‌کند، این کار ادامه پیدا می‌کند تا کل گلیمچه بافته شود.

نقش گلیمچه: با وجود این که نقوش گلیمچه دسته‌بندی می‌شود، اما آن چیزی که متکازین را از دیگر گلیم‌ها متمایز می‌کند، نقش آن است. نقوش متکازین کاملاً سنتی و پیش‌تر با الهام از طبیعت پیرامون بافته می‌شده است. در بافت این نوع گلیم نقشه کاربردی ندارد و این بافنده است که به صورت ذهنی نقش را می‌بافت. نقوش گلیمچه به چند بخش تقسیم می‌شود:

نقوش هندسی محض: یکی از اصلی‌ترین نقوش‌های متکازین هستند. اشکال هندسی مانند مربع، مثلث و لوزی از طرح‌های این نوع نقش هستند.

نقوش هندسی - طبیعی: از نقوش‌های هندسی طبیعت به صورت انتزاعی الهام گرفته شده است. این نوع نقش درواقع احترام بافنده به طبیعت را نشان می‌دهد. کوه، آفتاب و رودخانه با اشکال هندسی ساده تصویر می‌شوند.

نقوش هندسی - گیاهی: نقوش ساده هندسی با الهام از طبیعت نشان داده می‌شود. «دارداری» به معنای انبوه درختان از مشهورترین این نوع نقش است.

نقوش هندسی - حیوانی: در این نقش از اشکال حیوانات طبیعی الهام گرفته شده است. «پنجوک» به معنای پنجه مرغ و «هیلی» به معنای کندوی عسل از مشهورترین نقوش‌ها در این نوع هستند.

نقوش هندسی - ایزاری: این نوع نقش از اشیای تزئینی الهام گرفته شده است. «زلف عروس» از مشهورترین و پرکاربردترین این نوع نقش است.

گلیمچه متکازین از آن دست بافته‌های سنتی است که تار آن از پشم و پودش نیز از کرک است. رنگ زمینه متکازین تکرنگ است که در حین بافت با روش پودگذاری مضاعف نقش اندازی می‌شود.

تاریخچه متکازین: قدمت گلیمچه متکازین به شش هزار قبل از میلاد برمی‌گردد. محل تولد متکازین شهرستان بهشهر است. گلیمچه متکازین، یک روستا هم به نام خودش دارد. این نوع گلیم، در روستای متکازین بافته می‌شود. به جز آن گلیم مازندرانی در روستاهای بیشه بنه، کوا، غریب محله، پر کلا، سوچلما، برما، بندرج و تلاوک هم بافته می‌شود. باید توجه داشت که متکازین در همه مناطق مازندران به یک نام و با یک نقش بافته می‌شود. در نهایت شیوه بافت گلیم یکسان

است. روستاییان بیشتر از گلیمچه به عنوان زیرانداز، رختخواب‌پیچ، رویه کرسی، پادری و خورجین استفاده می‌کردند.

دستگاه بافت: گلیمچه متکازین هم مانند خیلی از گلیم‌های دیگر بافته می‌شود. متکازین در دستگاه‌های سنتی بافندگی که در گویش محلی به آن «چاله» می‌گویند، بافته می‌شود. ساختمان چاله با اندک تفاوتی تقریباً با تمام دستگاه‌های بافت دستی مشابه است. تمامی دستگاه‌های بافندگی سنتی متکازین چوبی و شامل ورد، نورد، شانه یا دفتین، سلام‌علیکی، لنگ پاش یا پدال، ماسوره، متی، سارمخ، کارکش، کارگندله، چل، چلیچه و پشم است.

بافت: نقوش این گلیمچه حاصل پودگذاری اضافی است. یعنی بافنده ابتدا با توجه به ضخامت نخ مورد استفاده، چهار تا شش رج ساده می‌بافد و بعد مرحله طرح زدن و نقش انداختن فرا می‌رسد. این نقوش تقریباً برجسته‌اند یعنی بافنده برای نشان دادن هر خانه از نقش مورد نظرش (هر نقش از تعدادی مربع (خانه)